

Технологія навчання оцінно-контрольної діяльності дітей старшого дошкільного віку за допомогою створення особистої “Теки”

Питання оцінювання й контролю широко обговорюються в педагогічному середовищі, оскільки традиційна система оцінювання діяльності дітей приходить у суперечність з основними напрямками оновлення змісту дошкільної освіти — орієнтацією на розвиток особистості, гуманізацією, посиленням діяльнісного компонента.

Традиційна система оцінювання діяльності дітей базується на принципах *авторитарної педагогіки*, де вихователь є єдиним контролером, залишаючи за собою право оцінювання, не залучаючи до оцінно-контрольної діяльності дитину. Сама дитина виключена із цього процесу і займає пасивну позицію. Зазначена система припускає своїм об'єктом *продукт* діяльності дошкільника, але цей продукт оцінюється з позиції вихователя. Думка вихователя, висловлена вербально, у фішках, знаках тощо, виступає мірилом успішності або неуспішності дошкільника, тому всю увагу дитини зосереджено лише на схваленні діяльності з боку вихователя. Чинна система оцінювання і контролю не націлена на процес діяльності дитини.

Контроль (перевірка) здійснюється після закінчення якого-небудь періоду навчання і носить констатувальний характер, отже, сам хід діяльності, її способи, процес пізнання і мислення, запитання *рефлексії* залишаються за межами уваги вихователя, відповідно, і старшого дошкільника. За таких обставин оцінно-контрольна функція залишається за вихователем і ґрунтується на принципах авторитарної педагогіки, що спричиняє зниження пізнавальної й мотивації, формує стійку установку дошкільника на вербальну похвалу: “Усі діти добре навчалися!”, перешкоджає переходу до внутрішньо мотивованої діяльності. Крім того, чинна система оцінювання діяльності дітей і їхніх успіхів не відбиває процес пізнавальної діяльності. За цих умов є очевидним необхідність нових додаткових, альтернативних способів оцінювання. Для вирішення цієї проблеми ми звернулися до питань автентичного оцінювання, тобто оцінювання процесу навчання, де обох учасників процесу включено до оцінної діяльності.

Пропонована далі “Тека” (у сучасному обігу частіше використано назви “Портфель” або “Портфоліо”) дозволяє розробити технологію оцінно-контрольної діяльності вихователя і дошкільника в контексті особистісно-орієнтованої освіти. Запропоновану технологію спрямовано на розвиток особистості дошкільника, його мислення, рефлексії, умінь самоконтролю і самооцінки, взаємоконтролю і взаємооцінки. Зазвичай результати діяльності представлено в “Теці” в задокументованому вигляді, що робить її зміст достатньо прозорим і доступним для постійного аналізу, як з позиції вихователя, методиста закладу дошкільної освіти, так і з позиції старшого дошкільника.

Примітка: Те́ка (пол. teka < лат. thesa < дав.-гр. θήκη) або па́пка (від нім. Papp — «картон») — канцелярське приладдя, обкладинка, конверт для паперів, швидкозшивач.

Отже, **“Тека” є технологією збору й аналізу інформації про діяльність конкретної дитини.** Для старшого дошкільника — це організатор його діяльності. У реальній ситуації — це тека, куди дитина збирає свої роботи, з яких видно, чого вона навчилася.

Психолого-педагогічна мета роботи з “Текою” — розвиток адекватної самооцінки кожного дошкільника.

Технологія роботи з “Текою” має певний алгоритм. Розглянемо більш докладно типи “Теки”, їхні характеристики і послідовність роботи з ними.

Залежно від того, хто збирає “Теку”, для кого збирається “Тека” і які завдання вона вирішує, розрізняють три типи “Теки”: “Робоча тека”, “Тека досягнень” і “Тека-звіт”.

Вид теки / Функції	Робоча тека	Тека досягнень	Тека-звіт
<i>Хто збирає “Теку”?</i>	Дитина і вихователь	Дитина за допомогою вихователя і батьків	Дитина з мінімальною допомогою дорослого
<i>Для кого (хто буде користуватися “Текою”)?</i>	Дитина	Дитина, вихователь, батьки, адміністрація ДНЗ	Адміністрація, батьки, вихователь, дитина
<i>Які завдання вирішує “Тека”?</i>	Учить збирати “Теку”, використовувати її за необхідності	Демонструє прогрес дошкільника щодо самого себе, формує адекватну самооцінку	Дає уявлення про зону найближчого та актуального розвитку дитини, формує адекватну самооцінку

Примітка: першою завжди збирається “Робоча тека”, яка допомагає залучити дошкільника до процесу збору “Теки”. Допомога вихователя полягає в тому, що він організовує роботу з “Текою”: висуває завдання перед дітьми: “Покладіть у “Теку” свою кращу роботу”; відводить місце в групі, де зберігаються “Теки” (“Теки” можна зберігати як у групі, так і вдома, на розсуд дошкільника і вихователя); відводить час на занятті для роботи з “Текою”: “Проглянь свої кращі роботи, зверни увагу, чого ти вже досяг”; забезпечує вільний доступ до “Теки” під час заняття; заохочує до користування “Текою” під час роботи; проглядає “Теку” разом з дітьми і виявляє цікавість до зібраних робіт [2].

Слід пам’ятати, що завданням цього етапу роботи є залучення дошкільників до процесу збору “Теки”, тому вихователь не нав’язує своє бачення того, які роботи гідні знаходитися в “Теці”, а які ні. Перш ніж формувати і розвивати адекватну самооцінку, надати дитині можливість у вільній і незалежній формі проявити її, використовуючи надану інформацію для аналізу й діагностики ступеня розвитку рефлексії і початкового рівня сформованості адекватної самооцінки.

Є ще одна умова роботи з “Текою” на цьому етапі: доступ до інформації, що зберігається в “Теці”, має тільки сама дитина і вихователь з дозволу дошкільника. Дитина повинна бути впевнена, що інформацією, яка зберігається в “Теці”, не

скористаються без її відома. Такий підхід допоможе старшому дошкільнику *привласнити* “Теку”, зробити її особистісно-значущою. Структура **“Робочої теки”** вільна, як правило, роботи збираються в хронологічному порядку. Ця робота займає орієнтовно один–два роки.

“Тека досягнень” демонструє прогрес дошкільника щодо самого себе і вчить ставитися до результатів своєї роботи як до досягнень. Вихователь виступає в ролі організатора. Дитина добирає ті роботи, які вважає своїм досягненням, і це можуть бути не обов’язково кращі роботи і, тим більше, не обов’язково останні. Потрібно бути готовими прийняти той факт, що ті роботи, які, з погляду вихователя, не є кращими, можуть бути визнані дитиною як свої досягнення. “Тека досягнень” має певні розділи: портрет (анкета), робочі матеріали, досягнення.

“Тека-звіт” створюється для зовнішнього користування, вона свідчить, як дитина засвоїла програму навчання, зміст “Теки” більшою мірою задано вихователем. Зміст “Теки” дає уявлення про прогрес конкретної дитини щодо стандарту дошкільної освіти (результати контрольно-діагностичних зрізів тощо). У “Теці-звіті” діти збирають свої кращі роботи для демонстрації успішності в будь-якій діяльності. “Тека-звіт” має такі ж розділи, як і “Тека досягнень”.

Слід сказати, що тип “Теки” не пов’язано з віком дошкільника, і перехід від однієї “Теки” до іншої може відбутися, а може й ні. Це обумовлено як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Наприклад: це залежить від рівня розвитку рефлексії, а відповідно здатності й готовності оцінювати себе.

Розрізняють два етапи роботи з “Текою”:

1. **Етап залучення до діяльності збору “Теки”.** Психологічний механізм: привласнення діяльності. *На цьому етапі збираються всі роботи, які дитина вважає за потрібне помістити до “Робочої теки”.*
2. **Етап збору “Теки”.** Психологічний механізм — *діяльність рефлексії.* На цьому етапі здійснюється збір, добір і вибір робіт.

Будь-який вид “Теки” не існує без привласнення і рефлексії.

Зупинимося на двох основних типах “Теки” — “Теці досягнень” і “Теці-звіті”. Обидві “Теки” мають однакові розділи. Проте, оскільки вони вирішують різні завдання, то, відповідно, і зміст “Тек” буде різний. Так, у “Теці-звіті” основний масив складуть роботи, записані в режимі офіційного контролю (результати контрольно-діагностичних зрізів), як свідectво того, що дитина засвоїла програму.

Технологія роботи з “Текою”

Перш ніж почати збирати “Теку”, слід визначити мету збору “Теки” і сформулювати її для дошкільників у вигляді *завдання*. Наприклад: збери “Теку”, щоб довести, що ти вмєєш уже багато що робити; збери “Теку”, щоб показати, що ти вмєєш малювати, читати (писати), що ти вмєєш розв’язувати задачі (“Тека досягнень”). Визначається період часу, упродовж якого збиратиметься “Тека”. Наприклад місяць. Далі визначаються одиниці збору (артефакти). *Одиницями* збору можуть бути роботи дитини з малювання, аплікації, конструювання з паперу, тексти віршів або розповідей, записані вихователем, родичами тощо.

Розділи “Теки”: портрет, робочі матеріали, досягнення.

- **Портрет** — це перший аркуш, який відкриває “Теку”. Він є анкетною, особистою інформацією, що містить відомості про дитину, а також відбиває її інтереси, досягнення і прагнення. Анкета заповнюється поступово в міру дорослішання дитини. “Тека” дає можливість розкрити особистість дошкільника, її цінності. Порівнюючи анкети попередніх років, можна наочно побачити, як відбувається становлення особистості конкретної дитини. Бажано залучати до складання портрета батьків, рідних.
- **Робочі матеріали** — це роботи дитини за визначений період часу. Наприкінці кварталу (року) діти перекладають ті роботи, які вони вважають своїми досягненнями, у розділ досягнень.
- **Досягнення** — цей етап супроводжується вербальною рефлексією, де дитина пояснює, чому вона саме цю роботу вважає своїм досягненням [2].

Організація діяльності рефлексії дошкільників

Центральною ланкою роботи з “Текою” є рефлексія.

Розрізняють *просту рефлексію* і *описову рефлексію*. Наведемо приклади простої рефлексії: **я поклав цю роботу в свої досягнення,**

- тому що вона мені подобається;*
- тому що це моя краща робота;*
- тому що вихователь її похвалив;*
- тому що мені було цікаво її виконувати;*
- тому що це моя перша самостійна робота;*
- тому що я не просив допомоги.*

Увагу дошкільників слід спрямувати на аналіз самої діяльності, яка привела до створення цих продуктів; діти описують, *що* вони робили і як вони себе відчували (було важко, було цікаво, задоволені результатами).

Така рефлексія допускається в “Теці досягнень”, проте “Тека-звіт” припускає більш глибокий аналіз усієї діяльності: від постановки мети до оцінки результатів, вербального опису не лише того, *що дитина робила*, але і *як вона це робила*.

- Щоб підвести до такого рівня аналізу діяльності, вихователь використовує такий прийом, як *бесіда за створеною дитиною роботою*:
- Чим ця робота відрізняється від попередньої?
- Що викликало труднощі?
- Хто тобі допомагав?
- У кого ти просив допомоги або чия робота тобі допомогла? тощо.

Ще одним способом розвитку рефлексії є бесіда з дитиною, в якій вихователь уточнює:

- Що таке “Тека”?
- Навіщо потрібна “Тека”?
- Проглянь свою “Теку” і скажи, що ти вмієш робити тепер, чого раніше не вмів?
- Проглянь свою “Теку” і скажи, що в тебе виходить тепер краще?

Отже, *діяльність рефлексії в роботі з “Текою” забезпечується*: бесідою з дитиною, роботами з малювання, аплікації, конструювання з паперу; текстами віршів або розповідей, записаними вихователем, родичами тощо.

***Якщо педагог пропонує дітям завдання,
то слід дотримуватись певних правил:***

- завдання мають бути простими, не вимагати довготривалої підготовки і виконання;
- забезпечити батьків матеріалами, необхідними для виконання завдання. Якщо необхідно прочитати текст або вивчити вірш, необхідно матеріал подати в друкованому вигляді;
- завдання має передбачати співпрацю дорослого з дитиною (батьки відіграють активну роль, а не спостерігачів), а також бути цікавим для дитини і давати простір для творчості.

Висловимо також міркування щодо можливості використання “Теки” з метою *відстеження здібних дітей*. Кожна дитина по-своєму неповторна. Вона приходить у цей світ, щоб творити своє життя, знайти себе: хтось здібний до музики, образотворчого мистецтва, художньої праці, хтось до математики, хтось пише вірші, оповідання. Скільки дітей — стільки й здібностей, які залежать від психофізіологічних особливостей людини, соціального оточення, сім’ї та школи.

***У результаті досліджень науковцями виокремлено
такі характерні особливості обдарованих дітей:***

- ❖ часто "перескакують" через послідовні етапи свого розвитку;
- ❖ у них чудова пам’ять, яка базується на ранньому мовленні;
- ❖ рано починають класифікувати інформацію, що надходить до них;
- ❖ із задоволенням захоплюються колекціонуванням, при цьому їхня мета — не приведення колекції в ідеальний порядок, а її реорганізація, систематизація на нових підставах;
- ❖ мають великий словниковий запас, із задоволенням читають словники чи енциклопедії, придумують нові слова і поняття;
- ❖ можуть займатися кількома справами одразу, наприклад, стежити за декількома подіями, що відбуваються навколо них;
- ❖ дуже допитливі, активно досліджують навколишній світ і не терплять жодних обмежень своїх досліджень;
- ❖ можуть тривалий час концентрувати свою увагу на одній справі, вони буквально "занурюються" у своє заняття, якщо воно їм цікаве;
- ❖ мають розвинене почуття гумору;
- ❖ постійно намагаються вирішувати проблеми, які їм поки що не під силу;
- ❖ відрізняються різноманітністю інтересів, що породжує схильність починати кілька справ одночасно;
- ❖ часто роздратовують ровесників звичкою поправляти інших і вважають себе такими, що завжди мають рацію;
- ❖ їм бракує емоційного балансу, вони часто нетерплячі та поривчасті.

Існують також і порівняльні таблиці обдарованості. Рівні обдарованості можуть підказати, наскільки дитя випереджає за розвитком своїх ровесників, варіюються вони від просто розумного дитяти до геніального. Навіщо потрібно знати інтелектуальний рівень свого дитини? Необхідно допомогти їй розвинути свій потенціал і створити додаткові можливості для розвитку талантів [1]..

Перший рівень

- Такі діти до 2 років знайомі з багатьма поняттями: вони розрізняють і можуть назвати кольори, перераховують цифри до десяти в правильному порядку і можуть самі зібрати просту головоломку — пазл або картинку з кубиків.
- Більшість з них до 3 років володіє розвинутою мовою, а в 4 роки знають більшість букв, може написати друкарськими буквами деякі букви, цифри, своє ім'я.
- До 6 років ці діти можуть читати прості книжки і друкувати на комп'ютері, а до 7 років читати книги, розділені на глави.
- У звичайному середньому шкільному класі з 25 чоловік можна знайти 6-8 дітей цього рівня. Дітей, які на крок випереджають останніх однолітків, які схоплюють все на льоту і неначе вже заздалегідь знають те, що вчитель пояснює останньому класу.

Другий рівень

- Ці кмітливі діти вже до 15 місяців люблять перегортати книжки з яскравими картинками, не відриваючи сторінок, і уважно слухати, коли їм читають дорослі. В деяких навіть є улюблені казки.
- До 18 місяців такі діти вже знають деякі букви алфавіту, а до 20 місяців — кольори.
- До 3-4 років вони можуть злічити невелику групу предметів, можуть писати букви і цифри і просто зводять з розуму батьків питаннями про навколишній світ.
- До 6 років вони вільно читають і із задоволенням слухають, коли їм читають книги для дітей більш старшого віку.
- У шкільному класі можна знайти 1-2 дітей цього рівня. Зазвичай вони настільки попереду останніх дітей, що їм важко буває завести друзів.

Третій рівень

- Такі діти з самого народження активні і виявляють цікавість до навколишнього світу: рано починають оглядати кімнату, реагувати на обличчя, звуки і мовлення.
- До 6 місяців такі діти добре розуміють звернену до них мову: коли ви називаєте іграшку або знайомого ним людини, дитя починає шукати їх поглядом.
- Все те, що діти 2-го рівня роблять до 15 місяців, діти 3-го рівня починають робити до 10-12 місяців.
- До 2 років такі діти знають весь алфавіт, пам'ятають напам'ять прості улюблені книжки і можуть скласти головоломки-пазли з 35-50 елементів.
- До 3 років добре говорять, люблять писати букви, можуть вважати в зворотному порядку і здійснювати прості математичні дії на складання і віднімання.
- До 5 років ці діти зазвичай непогано читають, а до 6 років багато хто уміє умножати і ділити прості числа.
- Більшість таких дітей до 6 років випереджають однолітків на 2-4 роки, знаходить шкільне вчення дуже повільним і нудним і зазвичай має мало друзів серед ровесників.
- З 100 дітей одного віку зазвичай лише 1 або 2 дитя належить до цього рівня.

Четвертий рівень

- Діти цього рівня вже у віці декількох місяців починають виявляти цікавість до книг і люблять, коли їм читають вголос.
- До дворічного віку вони випереджають дітей 3-го рівня на 2-5 місяців.
- До 2 років вони володіють досить розвиненою мовою і великим словарним запасом.
- Більшість починає самостійно читати прості книжки в 3,5-4,5 роки і може здійснювати базові математичні обчислення з простими числами, а до 6 років із задоволенням читають книги для підлітків і дорослих, розуміючи велику частину з написаного.
- До 7-8 років випереджають однолітків на 5-8 років.
- З 500 дітей одного віку зазвичай лише 1 дитя відповідає цьому рівню. Їм важко знайти друзів серед ровесників, тому вони люблять знаходитися наодинці або дружать з дітьми старшого віку.

П'ятий рівень

- Діти цього рівня проявляють обдарованість практично в будь-яких областях. Вони всі роблять раніше і активніше, ніж останні діти.
- У віці 6-8 місяців у них є улюблені телепередачі. До 10-14 місяців вони знають букви і цифри (не можуть виголошувати, але можуть на них вказати) і можуть сортувати предмети по їх геометричній формі.
- У 16-24 місяці можуть писати букви, цифри, своє ім'я і окремі прості слова або складати їх з інших предметів (паличок, камінчиків і так далі).
- До 18 місяців починають проявляти музичні, драматичні і артистичні здібності.
- До 2 років більшість таких дітей говорять практично на дорослому рівні.
- До 3 років виявляють цікавість до науки, принципів роботи різних речей, біології і аспектів життя і смерті. Починають цікавитися енциклопедіями і словниками.
- До 4 років здійснюють базові математичні обчислення із складними числами. Можуть грати в настільні ігри, призначені для дітей 12 років, люблять вирішувати завдання і головоломки.
- До 5 років, як правило, можуть читати книги будь-якої складності.
- До 8-10 років можуть закінчити курс десятирічної школи.
- Частота відповідності цьому рівню приблизно 1 на мільйон, і в звичайній школі такому дитяті робити нічого [1].

Ігнорувати здібності малюка, штучно “подовжувати йому дитинство” — означає позбавляти його того, що він уміє і любить робити, тобто вчитися і пізнавати все нове. Мозок дитяти розвивається швидше, коли до нього поступає будь-яка нова інформація. Без тренування ж здатні зачахнути навіть найвидатніші таланти. Психологи вважають, що геніїв і талановитих людей серед нас набагато більше, ніж вважається [3].

Висновки: робота з “Текою” є мотиваційним чинником, оскільки весь час підкреслює прогрес конкретної дитини і показує, що потрібно робити для подальшого її просування вперед. Фокусує увагу вихователя і дошкільника на *процесі діяльності* і переносить акцент в оцінній діяльності вихователя на спостереження й аналіз власної діяльності дитиною.

Література:

1. Крутій К.Л. Сучасне заняття з дошкільниками: традиції чи інновації? Монографія. — Запоріжжя: ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2009. 160 с.
2. Овчинникова Е.Н. “Портфель” как технология оценочной деятельности учителя и учащегося // Школа, где процветает грамотность: Сб. статей / Сост. Н.Н. Сметанникова. — М.: Школьная библиотека, 2005. С. 51-62.
3. <http://www.suwo.ru>

Увага!

Посилання на сайт – обов’язкове!

<http://ukrdeti.com/>